

Толерантність: погляд на проблему / О.О.Максимова // Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць / за заг. ред.. В.Є.Литнєва, Н.Є.Колесник, Т.В.Наумчук.- Житомир: Вид-во ЖДУ ім..І.Франка, 2015.- С.60-64.

E-mail: helen.maks23@mail.ru

Максимова О.О.,

доцент кафедри дошкільної освіти

та педагогічних інновацій

Житомирського державного

університету ім. І. Франка

ТОЛЕРАНТНІСТЬ: ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ

***Анотація:** У статті аналізується змістова характеристика поняття «толерантність», що проявляється в здатності до поваги, розуміння, визнання та прийняття іншої людини, її позиції щодо соціальних, політичних, релігійних тощо поглядів, у ціннісному ставленні до багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження людини і способів прояву індивідуальності; а також сумісних з означеною дефініцією понять; здійснено їх розподіл на психологічний, комунікаційно-діяльнісний, ціннісний, соціокультурний аспекти.*

***Ключові слова:** толерантність, терпимість, повага, розуміння іншого, самовладання, рівноправність, витримка, доброзичливість, визнання.*

Останнім часом проблема толерантності стала привертати особливу увагу, широко висвітлюватися в засобах масової інформації, на державному та міжнародному рівні. Це пов'язано з тим, що випадки нетерпимості по відношенню до інакомислячих людей з боку вороженалаштованих опонентів почастишали. При цьому нерідкими є випадки відвертих конфліктів, що виливаються в

жорстокі і криваві зіткнення. Подібна тенденція пов'язана зі зменшенням рівня терпимості до людей, жорстокістю у відносинах, невмінням тактовно і грамотно викладати свою позицію, не зачіпаючи значущі аспекти життя інших людей.

Різноманітні аспекти проблеми толерантності висвітлювались у працях вітчизняних та зарубіжних учених. Так, з'ясуванню сутності вище згаданого поняття присвячені дослідження філософів (Ф.-М. Вольтер, М. Конш, О. Садохін), етнополітологів (Г. Рамазан), соціологів (Р. Інглхарт, Л. Дробіжева), психологів (Г. Асмолов, Н. Буравльова, Г. Бюзелева, Г. Шелемова), педагогів (В. Глебкін). У багатьох роботах розкриваються шляхи формування толерантності у підростаючого покоління (Л. Байбородова, О. Грива, М. Ковальчук, М. Рожков, Г. Тараненко, О. Троїцька). Результати численних досліджень (Л. Байбородова, В. Бойко, С. Бондирева, О. Галицьких, Б. Гершунський, В. Гришук, М. Громкова, П. Колмогоров, О. Лутошкін, Л. Маленкова, А. Мудрик, Н. Недорезова, О. Саннікова, О. Скрябіна, Л. Уманський, О. Чебикін, Г. Щедровицький та ін.) свідчать про те, що саме толерантність є головною умовою ефективної взаємодії між людьми. Толерантність у спілкуванні сприяє пізнанню позиції, думки іншого, стабілізує сам процес комунікації. Все це призводить до сучасного розуміння толерантності як соціально та індивідуально значущої цінності.

Завданням нашої статті є проаналізувати різні підходи щодо означення даного поняття та сумісні з ним категорії. Слово «толерантність» спочатку мало лише медичний сенс і розумілося як відсутність або ослаблення реагування на будь-який несприятливий фактор у результаті зниження чутливості до його впливу. Згідно з визначенням Філософського енциклопедичного словника «толерантність - терпимість до іншого роду поглядів, звичаїв, звичок. Толерантність необхідна по відношенню до особливостей різних народів, націй і релігій. Вона є ознакою впевненості в собі і усвідомлення надійності своїх власних позицій, ознакою відкритої для

всіх ідейної течії, яка не боїться порівняння з іншими точками зору і не уникає духовної конкуренції» [3]. Таким чином, констатуємо вживання понять «толерантність» та «терпимість» як синонімічних.

Протетерпіння тільки одна історія толерантності. Науковці Р.В. Бюзелева, Г.М.Шелемова виділяють ще п'ять значень поняття толерантність у сучасній науці [1]. Так, інший бік толерантності полягає в адаптації людини до оточуючих. Під адаптацією розуміють відсутність або ослаблення реагування на якийсь несприятливий фактор у результаті зниження чутливості до його впливу. Адаптація є результатом активного пристосування індивіда до умов соціального середовища. Вона заснована на тому, що особистість регулює свою поведінку, виходячи із взаємодії з іншими людьми (приймає суспільні норми, діє у відповідності з ними, поділяє та боїться суспільні цінності). Адаптація тісно пов'язана з волевимиякостями, мисленням, системою цінностей особистості. Толерантність є не тільки формою прояву успішної адаптації, але і її умовою. Третій аспект сутності толерантності пов'язаний зі стійкістю: набута стійкість; стійкість до невизначеності; межа стійкості або витривалості людини; стійкість до стресу, конфлікту; стійкість до поведінкових відхилень. Четверте значення пов'язане з поняттям допущення, дозволу. Толерантність означає визнання того, що є люди багато в чому відмінні від нас, що в інших є власна думка, цінності, ідеали, інші емоційні реакції на певні події. П'ятий бік характеризує толерантність як прийняття. Навідміну від четвертого значення (допущення), прийняття характеризується спрямованістю на іншого. Прийняття - умова для продовження взаємодії. Шосте значення: прагнення людини досягти порозуміння з іншими, узгодити різні погляди, цінності, мотиви, не вдаючись до насильства та пригнічення людської гідності. Це розуміння толерантності як активного прийняття різноманіття, результатом якого стає співпраця, конструктивний діалог, допомога.

Таким чином, толерантність передбачає вияв шанобливого ставлення до чужої думки, лояльність в оцінці вчинків і поведінки інших людей, готовність до порозуміння та співпраці у вирішенні питань міжособистісної, групової і міжнаціональної взаємодії.

Дослідники А. Б. Суслов і Д. П. Поносов виділяють три особливості філософського аспекту толерантності:

- Філософія толерантності пов'язана з філософією автономності особистості від суспільства, її суб'єктивного розвитку, визнання цінності її позитивних і негативних якостей. Толерантність-це ідея відмови від філософії сили, оскільки «переробити» партнера, творця власного життя, неможливо. Толерантність - опора на позитивні якості партнера для продовження діалогу.

- Толерантність та інтолерантність - два взаємообернені поняття. Особистість не може бути однозначно толерантною або інтолерантною - вона діє ситуативно, виходячи з різних мотивів. Тому головне в толерантності - прийняття цінності іншої людини, яка повинна бути ціллю, а не засобом.

- Толерантність пов'язана з філософією синергетики (теорією самоорганізуючої системи). Згідно з цією теорією, кожна людина - відносно незалежний елемент у складній системі суспільних взаємин. Вона може змінювати цю систему, впливати на неї, але система, в свою чергу, має на неї вплив. Успішний розвиток людини залежить від її готовності (включаючи мотивацію, волю, віякості, уміння) організувати навколо себе позитивний простір і реалізувати свої можливості. Толерантність та інтолерантність - взаємовиключні поняття: чим більше індивід толерантний, тим менше він інтолерантний і навпаки [2].

У якості основних принципів толерантності виділяють наступні: принцип довірчого співробітництва – встановлення відносин взаєморозуміння і взаємної вимогливості; принцип екології взаємин – забезпечення сприятливого соціально-психологічного клімату як основи формування толерантного простору; принцип правознавства – формування

почуття власної гідності, самоповаги, поваги до оточуючих людей, народів, їх соціального статусу, національності, раси, культури, релігії; принцип синергізму - забезпечує розвиток особистості, будучи джерелом і рушійною силою цього розвитку; принцип творчості, що забезпечує реалізацію варіативних підходів до встановлення толерантних відносин та аналізу ситуацій взаємодії [1].

Для кращого розуміння досліджуваної категорії розглянемо поняття, пов'язані з толерантністю, представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Поняття, пов'язані з толерантністю

Психологічний аспект	Комунікаційно-діяльнісний аспект	Ціннісний аспект	Соціокультурний аспект
<p><i>Повага</i> - високий ступінь авторитету, довіри, визнання.</p> <p><i>Сумісність</i> - властивість суб'єкта вступати у взаємодію з іншими суб'єктами, при цьому вони допускають прояв один одного (види сумісності - психофізіологічна (взаємодія темпераментів, потреб індивідів, фізичних особливостей), психологічна (взаємодія характерів, інтелектів, мотивів поведінки),</p>	<p><i>Співпраця</i> - вироблення спільного рішення шляхом переговорів, участь великої кількості людей в одному або різних, але пов'язаних між собою напрямках діяльності.</p> <p><i>Взаємодія</i> - сумісна дія кількох об'єктів або суб'єктів, при якій результат дії одного з них впливає на інші.</p> <p><i>Взаємодоповне</i></p>	<p><i>Свобода</i></p> <p><i>а</i> – можливість індивіда самому визначати свої життєві цілі, цінності і нести особистісну відповідальність за результати своєї діяльності.</p> <p><i>Різноманіття</i> -</p>	<p><i>Самобутність</i>- своєрідність, самостійність у розвитку, в культурі, в духовності, у звичаях, обрядах, традиціях.</p> <p><i>Етнічна толерантність</i> - здатність людини проявляти</p>

<p>соціальна (узгодженість соціальних ролей, інтересів, цінностей), ідеологічна (ідеологічні цінності, соціальні установки)).</p> <p>Терпимість – здатність не протидіяти, не скаржитись, покірливо переносити, зносити щось тяжке, важке, неприємне</p> <p>Витримка – уміння володіти собою в будь-яких обставинах</p> <p>Самовладання - вольова характеристика, яка включає в себе витримку, сміливість і частково рішучість, тобто ті вольові якості, які пов'язані з придушенням негативних емоцій, що викликають небажані для людини спонукання. Самовладання пов'язано з самоконтролем і саморегуляцією емоційної поведінки, з самообмеженням емоційного реагування і</p>	<p>ння - процес вибудовування відносин, при якому єдине ціле формується шляхом складання різних елементів, властивих різним партнерам.</p> <p>Діалог - двосторонній обмін інформацією (розмова, спілкування) між двома людьми у вигляді питань та відповідей</p> <p>Дискусія - обговорення певної проблеми з висловлюванням різних думок для вироблення спільного рішення або згоди з певних питань.</p> <p>Спілкування - передача інформації у будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за</p>	<p>наявність різних відповідей на одні й ті ж поставлені питання, культурних особливостей окремих груп, що складають соціум.</p> <p>Рівноправність - користування однаково, рівними з ким-, чим-небудь правами; рівність розподілу влади, що включає можливість для кожного громадянина формувати і вступати в політичні</p>	<p>терпимість до малознайомого способу життя представників в інших етнічних спільнот, їх поведінки, національних традицій, звичаїв, почуттів, думок, ідей, вірувань і т.д. Зовні виражається у витримці, самовладанні.</p>
--	--	---	--

<p>залежить від співвідношення між афектом і інтелектом</p> <p>Ухвалення - здатність погодитися з існуванням особливостей, які не властиві певній людині, групі, спільності і т.п.</p> <p>Доброзичливість - ставлення до іншої людини або групи людей, що припускає позитивне налаштування або настроїв.</p> <p>Прийняття - позитивне ставлення до людини незалежно від того, задоволені її вчинками в даний момент чи ні.</p> <p>Розуміння – уміння проникнути у внутрішній світ іншого, адекватно відобразити його стани, якості, наміри, потреби, бажання.</p> <p>Визнання– усвідомлення права іншого бути собою, мати свою точку зору на події,</p>	<p>допомогою засобів зв'язку будь-якого типу</p> <p>Солідарність - єднання, згуртованість людей, різних груп, класів, народів на основі спільності цілей і цінностей.</p> <p>Консенсус - спосіб прийняття рішень на основі загальної згоди і відсутності принципових заперечень у більшості</p> <p>Компроміс- спосіб досягнення згоди, завершення конфлікту шляхом взаємних поступок та часткового задоволення інтересів сторін. При цьому кожна сторона повинна визначити нижні межі поступок, на які вона готова</p>	<p>організації; свободу вираження власної думки, право голосу, право на обрання до органів державної влади.</p>	
--	---	---	--

явища, ситуації.	йти при визначенні компромісної угоди.		
------------------	--	--	--

Всі ці елементи насичують смислове поле толерантності, яка протистоїть різним проявам нетерпимості в суспільстві.

Резюмуючи різні підходи до визначення суті категорії «толерантність», означаємо її як властивість особистості, що проявляється в здатності до поваги, розуміння, визнання та прийняття іншої людини, її позиції щодо соціальних, політичних, релігійних тощо поглядів, у ціннісному ставленні до багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження людини і способів прояву індивідуальності.

Список використаної літератури

1. Бюзелева Г.В., Шелемова Г.М. Толерантность: взгляд, поиск, решение / Г.В.Бюзелева, Г.М.Шелемова. - М. :Вербум-М, 2003.- 260 с.

2. Толерантность: теоретические подходы и методики обучения основам толерантного поведения: Сборник методических материалов/ под ред. д. и. н. А. Б. Сулова, Д. П. Поносова / Пермь: Издатель И. Максарова, 2006. - 134с.

3. [Философский энциклопедический словарь](#) / Под ред. А. Б. Васильева. — 2-е изд. — М.: Инфра-М, 2011. — 576 с.